

Roy van Grunsven, projectleider bij De Vlinderstichting

‘De speelruimte die we hadden, hebben we verlummeld’

‘Biodiversiteit en natuur verdienen bescherming maar uiteraard zijn er ook andere belangen. We hebben ook ruimte nodig om te wonen en te recreëren, en er is soms spanning tussen natuur en economische activiteiten. Een goede afweging is daarom essentieel. Idealerweise wordt er in internationaal verband een ondergrens afgesproken over wat individuele landen aan natuur moeten behouden. Daaraan moeten ook sancties verbonden zijn, zodat het geen vrijblijvende afspraken zijn en natuur niet opgeofferd wordt voor economische groei. Zo kun je voorkomen dat sommige landen (tijdelijk) concurrentievoordeel behalen door hun natuur slecht te beschermen, behoud je een gelijk speelveld en voorkom je een race to the bottom. Dit is precies wat Natura 2000 (als uitwerking van de Habitat- en Vogelrichtlijn) is en hier heeft Nederland ook zijn handtekening onder gezet. De natuur in Nederland voldoet echter niet aan de eisen die gesteld worden, zoals ook weer blijkt uit de natuurdoelanalyses. Dit is niet iets dat ons ineens overkomen is, maar het gevolg van decennia aan wanbeleid. Het kan absoluut geen verrassing zijn dat onder andere de slechte (grond) waterkwaliteit, de verdroging en de hoge stikstofdepositie hebben geleid tot verslechtering van de natuurkwaliteit. De speelruimte die we hadden, hebben we verlummeld. Het is hoog tijd dat we deze regelgeving niet alleen serieus nemen, maar er ook werk van maken. Voor klimaatbeleid geldt vrijwel hetzelfde, ook hier heeft uitstel serieuze consequenties. Daarbij gaan klimaatbeleid en natuurbescherming vaak hand in hand.’

Fred Kistenkas, gepensioneerd wetenschapper omgevingsrecht Wageningen UR

‘We moeten oppassen dat beleid het recht niet verder vervuilt’

Speelruimte zoeken en inzoomen op behapbaarheid leidt alleen maar af van waar het in de rechtsstaat werkelijk om gaat en dat zijn de rechtsregels. Deze pavloreactie op knellende regels vinden we ook bij andere rechtsgebieden dan alleen het natuurbeschermingsrecht. Het beleid krijgt de overhand en vervuilt het recht. Het is het afglijden van rechtsstaat naar een beleidsstaat. Het gaat in ons domein om de habitattoets en niet om beleidsprogrammaatjes die alles op de lange termijn schuiven. Aan de Universiteit van Amsterdam (1983-2003) doceerde ik staatsrecht voor fiscalisten en ook in het belastingrecht zie je dat heffing op uw spaargeld strijdig is met Europese grondrechten, maar dat het beleid dat domweg negeert. Vroeger zou er al meteen geluisterd zijn naar rechtswetenschappelijke kritiek, maar nu lijken beleidswetenschappers de overhand te hebben. De rechter moet dit nu telkens corrigeren. De veel te grote aandacht voor het beleidsmatige in plaats van het rechtmatige zit dus veel dieper: het is een algemeen staatsrechtelijk probleem. Intussen ben ik niet de enige met zo’n diagnose; in zijn Tilburgse afscheidsrede Grenzen aan geknoei spreekt ook prof. dr. Kees Bastmeijer van ‘systematisch geknoei’ met het natuurbeschermingsrecht. Natuurdoelen worden uitgesteld of onmogelijk gemaakt. Het is volgens mij dus niet alleen het geval op milieudossiers, maar laten we maar eens beginnen om in onze eigen groene opleidingen wat minder beleids- en bestuurskunde en wat meer staatsrecht en natuurbeschermingsrecht te stoppen, want zelfs mijn Wageningse studenten waren al dusdanig door al die beleidswetenschappelijke vakken geïndoctrineerd dat ze alleen nog maar keken naar bos- en natuurbeleid, maar het natuurbeschermingsrecht uit het oog waren verloren.’

Duncan Liefferink, universitair hoofddocent Europees en landenvergelijkend milieubeleid, Radboud Universiteit Nijmegen

‘Als wij ons niet aan de regels houden, hoe kunnen we dan van andere lidstaten eisen dat ze dat wel doen?’

‘Meer speelruimte nemen klinkt aantrekkelijk en verleidelijk. Toch denk ik dat dit geen goed idee is, en wel om drie redenen. Ten eerste: Nederland heeft ooit met goede argumenten ingestemd met de Europese regels voor biodiversiteit, stikstof en klimaat – het heeft zich daarvoor zelfs actief ingezet. Nederland heeft als klein land in het zwaar belaste centrum van Europa belang bij een ambitieus grensoverschrijdend milieubeleid. Kort geleden nog drong Nederland in Brussel aan op strengere klimaatdoelstellingen. Bij de totstandkoming van het Europese natuurbeleid (Habitatrichtlijn, Natura 2000) behoorde Nederland tot de voortrekkers. Alleen met betrekking tot stikstof ligt de zaak genuanceerder. Daar waren implementatieproblemen vanaf het begin voorzien en had Nederland in een veel vroeger stadium daarnaar kunnen handelen. Ten tweede brengt een losse omgang met de Europese regels juridische risico’s met zich mee. Ingebrekestellingen door de Europese Commissie en veroordelingen door het Europese Hof van Justitie kunnen ongemakkelijke gevolgen hebben. We hebben daar inmiddels ervaring mee. De derde reden is betrouwbaarheid en geloofwaardigheid. Als wij ons niet aan de regels houden, hoe kunnen we dan van andere lidstaten eisen dat ze dat wel doen? In de EU hangt alles met alles samen. Een gebrek aan geloofwaardigheid kan zich ook laten voelen op andere terreinen, zoals migratie of begrotingsbeleid. Als Nederland vindt dat de Europese regels knellen, dan moet het dat in Brussel aankaarten. Er zijn zeker meer lidstaten te vinden die van mening zijn dat ‘Europa’ te veel regelt. Succes niet verzekerd, een langdurig traject wel, maar het is niet anders.’

‘Nederland kan meer speelruimte nemen om de Europese regels voor biodiversiteit, stikstof en klimaat behapbaar te maken’

— Ria Dubbeldam (samenstelling)

Bas Haring, filosoof en hoogleraar Publiek begrip van wetenschap, Universiteit Leiden

‘De gevolgen van biodiversiteitsverlies zijn echt te overzien’

‘Ik weet niet welke speelruimte Nederland in juridische zin heeft: ik ben filosoof en geen jurist. Maar met een filosofische en een biologische bril op vind ik dat Nederland meer speelruimte mag nemen rondom de thema’s stikstof en biodiversiteit – het thema klimaat laat ik voor wat het is: rondom klimaatverandering kunnen we ons wat mij betreft nauwelijks speelruimte permitteren. We moeten ons goed realiseren dat biodiversiteit iets is dat we willen. We houden van een natuur met een zekere verscheidenheid; die stellen we op prijs en waarderen we. Het is tevens zo dat méér stikstof in de grond zorgt voor een minder diverse natuur. Toch mogen we onszelf afvragen welke natuur we willen en of een wat minder diverse natuur, die groeit op een wat stikstofrijkere bodem ook niet heel fijn kan zijn. Ik mis hier een open blik en nieuwsgierigheid. De natuur die groeit op stikstofarme gronden – zoals heide en schrale graslanden – is niet per se beter, mooier of belangrijker dan fluitenkruid en bereklauw (die beide van stikstof houden). En voor de mensen die denken dat biodiversiteit niet slechts wenselijk is, maar tevens noodzakelijk, en dat er vreselijke dingen gebeuren als de biodiversiteit verder afneemt: dat is een vergissing. De meeste biologen weten dat. Jazeker, het verlies van biodiversiteit kan gevolgen hebben; bijvoorbeeld voor bestuiving. Maar die gevolgen zijn echt te overzien: de voedselproductie zal heus op peil blijven, en Nederland zal niet veranderen in een onleefbare woestijn van louter brandnetels.’

Marcel van Silfhout, agro-ecologische boer, GraanGeluk

‘De roep om een meer natuurinclusieve landbouw is alleen maar groter en urgenter geworden’

‘De afgelopen jaren is van de landbouwtransitie bar weinig terecht gekomen. Terwijl de roep om maatschappelijke druk voor een meer groene, ‘natuurinclusieve’ landbouw alleen maar groter en urgenter is geworden, heeft de stikstofcrisis en de giftige polarisatie alles lamgelegd. Tijdens een rondetafelgesprek over LandschapsGrond in de Tweede Kamer op 9 juni 2022 – een paar dagen voor de tot woede leidende stikstofbrief van landbouwminister Van der Wal – hebben wij als Stichting GraanGeluk gepleit voor het revitaliseren van 600.000 hectare boerecultuurlandschap, ongeveer een derde van de Nederlandse landbouwgrond. Ons geluid raakte verloren in de boerenopstand die volgde. We vroegen de Kamer om een langjarige ecosysteemdienst-akkerbeheervergoeding voor regeneratieve agro-ecologische landbouw gericht op lokale en regionale voedselproductie. Met zo’n LandschapsGrond-vergoeding van ongeveer 2 à 3 miljard euro per jaar is namelijk die complete 600.000 hectare te revitaliseren. GraanGeluk pleit voor een gebiedsgerichte aanpak waarbij zowel de akker- en graslandbodems als herstel van de korte ketens – om weer lokaal-regionale voedselmarkten te creëren – centraal staan. Dit pleidooi zullen wij in de komende formatieperiode na de verkiezingen weer doen. Door per gebied te berekenen hoeveel veeteelt, akkers en graslanden er zijn, is de stikstofproblematiek met de juiste bemesting letterlijk op te lossen. De bodem is met regeneratief agro-ecologisch beheer de plek waar we stikstof in voedsel omzetten, zoals wij het nu al sinds 2017 met veel succes doen. Streekgraanteelt met bijzaai van zeldzame akkerkruiden is goed voor zowel het bodemleven, de biodiversiteit als het klimaat. Onze korte koolstofkringloop zonder kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen levert ook nog eens gezond en smaakvol streekvoedsel op.’